

proceri; nobilissimi; socii imperii Romani; a primevo aevo laudis et gloriae populus; laudis et gloriae cupidi; quondam duces Germaniae atque Galliae in bello quod gerebant contra Romanos; audacissimi; immetuentissimi; victoriosi; veteres multorum bellorum victores; validissimi artus exercitus tributorum expertes; Galli pro libertate, Germani ob praedam, Batavi pro gloria ad prelia instigabantur ut scribit Tacitus libro vigesimo; de brief van Geldenhauer: G3-4.

25) Tilmans, *Aurelius*, 121, 131-140 (132, bijschrift bij ill. 23: Aurelius inspireerde Erasmus); de verhandeling *Defensorium gloriae Batavinae* werd pas in 1586 gedrukt; vgl. Tilmans, 'La grande chronique de la Hollande (1517)', 116-118; Wesseling, 'Are the Dutch uncivilized?', 76 en n. 18. Volgens de Nijmeegse historicus István Bejczy is de opmerking van Aurelius over diens invloed op Erasmus onjuist: I.P. Bejczy, 'Drie humanisten en een mythe', 468-471; vgl. Geldenhauer, *Historische werken*, 14.

26) Tilmans, *Aurelius*, 56-57 (Piccolomini, Maffei, Marliani), 122, 128 n. 2 (Maffei), 131, 193-194 (tekstfragment Marliani); Tilmans suggereert ontlening, vgl. Bejczy, 'Drie humanisten', 469-470.

27) Allen II, 17-24, nr. 305, aan Jacob Wimpfeling (Basel, 21 september 1514), ll. 216-217: ... *et adlubescit mihi mea Germania, quam piget ac pudet tam sero cognitam fuisse*; II, 90-114, nr. 337, aan Dorpius (Antwerpen, eind mei 1515), ll. 10-12: *Multae mihi cotidie redduntur ab eruditis viris litterae, quae me decus Germaniae, quae solem, quae lunam faciunt, et splendidissimis titulis onerant verius quam ornant*; vgl. Halkin, 'Érasme et l'Europe', 86-89.

28) Van der Blom, 'Rotterdam and Erasmus', 240-241.

29) Wesseling, 'Are the Dutch uncivilized?', 73 n. 13, doorlopend naar 74, dankt de associatie met Crisostomo Colonna aan Jozef IJsewijn; Nogarolo: aldaar, n. 38.

30) De zelfomschrijving, G2^F: *Deinde quantam rem egerim, diu mecum contemplatus quod hoc iam sexagenarius a Lucanis usque in Italia ortus, ad extremum illum orbis terrarum limitem venerim tot montes, tot silvas, tot flumina tranans, tot terras tot maria emensus: tam audax, tam memorabile facinus dignum censui quod aliquo posteris monumento testificatum relinqueretur ac sicut Herculis quondam iter erectae ad Gades in atlantico mari columnae Alexandri expeditionem a Caspiis postas positae arae Pompei arma ad Pyreneos montes illata defixae identidem columnae testantur.*

31) G. Lamattina, *Crisostomo Colonna: tra gli umanisti e i reali di Napoli* (Salerno 1982) 15: Colonna omstreeks 1455-1456 geboren; 41: in 1539 gestorven; 30: bezet kerkelijke prebenden in Bari en Bitonto; 35-37: herfst 1515 in dienst van Isabella van Aragon naar Krakau ten behoeve van huwelijksplannen van Bona Sforza en Sigismund van Polen, waarvandaan hij via Duitsland en de Nederlanden op 3 april 1517 in Parijs arriveerde; 36-37: *Egli [nl. Crisostomo Colonna], poi, prese la via di Germania e dei Paesi Bassi, ansioso di conoscere i luoghi, i costumi e gli usi di quelle popolazioni. In una delle sue più belle ed eleganti lettere latine, la De situ et moribus Hollandiae cì describe con vivacità e l'arte di un reporter consumato gli usi e i costumi degli Olandesi: all'inizio ti par di rileggere il De bello gallico di Cesare, dal quale, qua*